

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvoinnin tila ja kehittämisen suuntaviivat 2022-2030

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointifoorumi

Kuusamo 4.11.2021

Sanna Salmela ja Ilpo Tapaninen

Tausta-aineisto

- Kansallinen HYTETU-periaatepäätös 2030 ja sen toimeenpanosuunnitelma
- Valtakunnalliset alueiden kehittämisen painopisteet 2020–2023
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisopimus 2019–2025
- Maakuntaohjelma 2022–2025 HYTE-painopisteet (luonnos)
- Minun arkeni ja elämäni kuntalais- ja järjestökyselyn tulokset
- HYTE-työpajojen viesti (25.3.2021 ja 13.5.2021)
- Hyvinvoinnin tilannekuvia asiantuntijaraportti (kevät 2021)
- Kuntien hyvinvointisuunnitelmien analyysit (2019 ja 2021)
- Vuoropuhelu hyvinvointialueen palvelustrategian valmistelun kanssa

Hyvinvointikäsite Pohjois-Pohjanmaalla

(Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisopimus 2019-2025)

Minä, **pohjoispohjalainen ihminen**,
voin hyvin silloin, kun koen eläväni
hyvää arkea ja mielekästä elämää.

Hyvinvointiini vaikuttavat jokapäiväiset
arjen tarpeeni, askareeni, yhteisöni ja
ympäristöt, joissa elän ja toimin. Oma
toimintani ja arjen valintani
vaikuttavat omaan, läheisten ja
tulevien sukupolvien hyvinvointiin.

**Toivon tulevani
kuulluksi, nähdyksi, hyväksytyksi
ja ymmärretyksi ihmisenä
enkä yksittäisten tarpeideni kautta.**

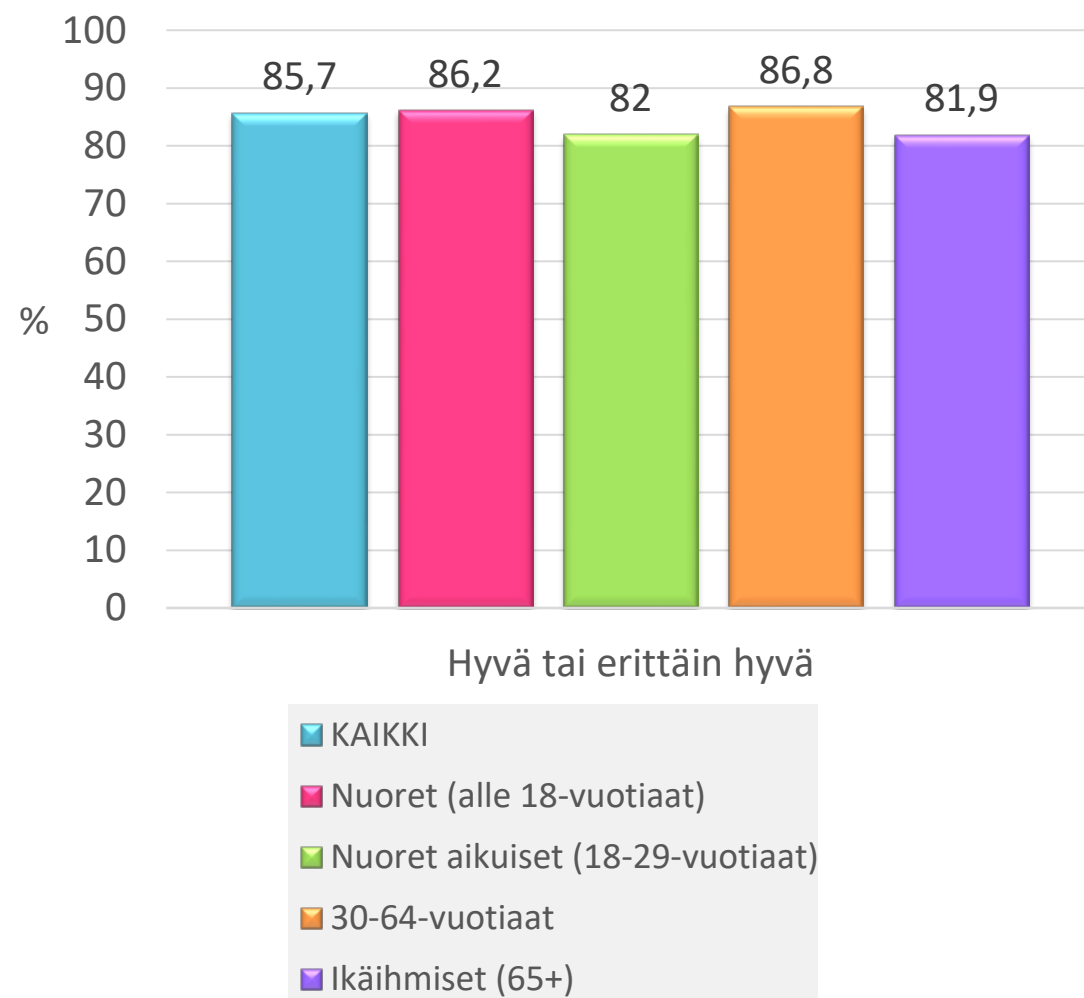
Lähde: POPmaakunta ja Pohjois-Pohjanmaan liitto 2019
soveltaneet lähteestä Marika Kunnari 2017

Tilannekuva vuonna 2021

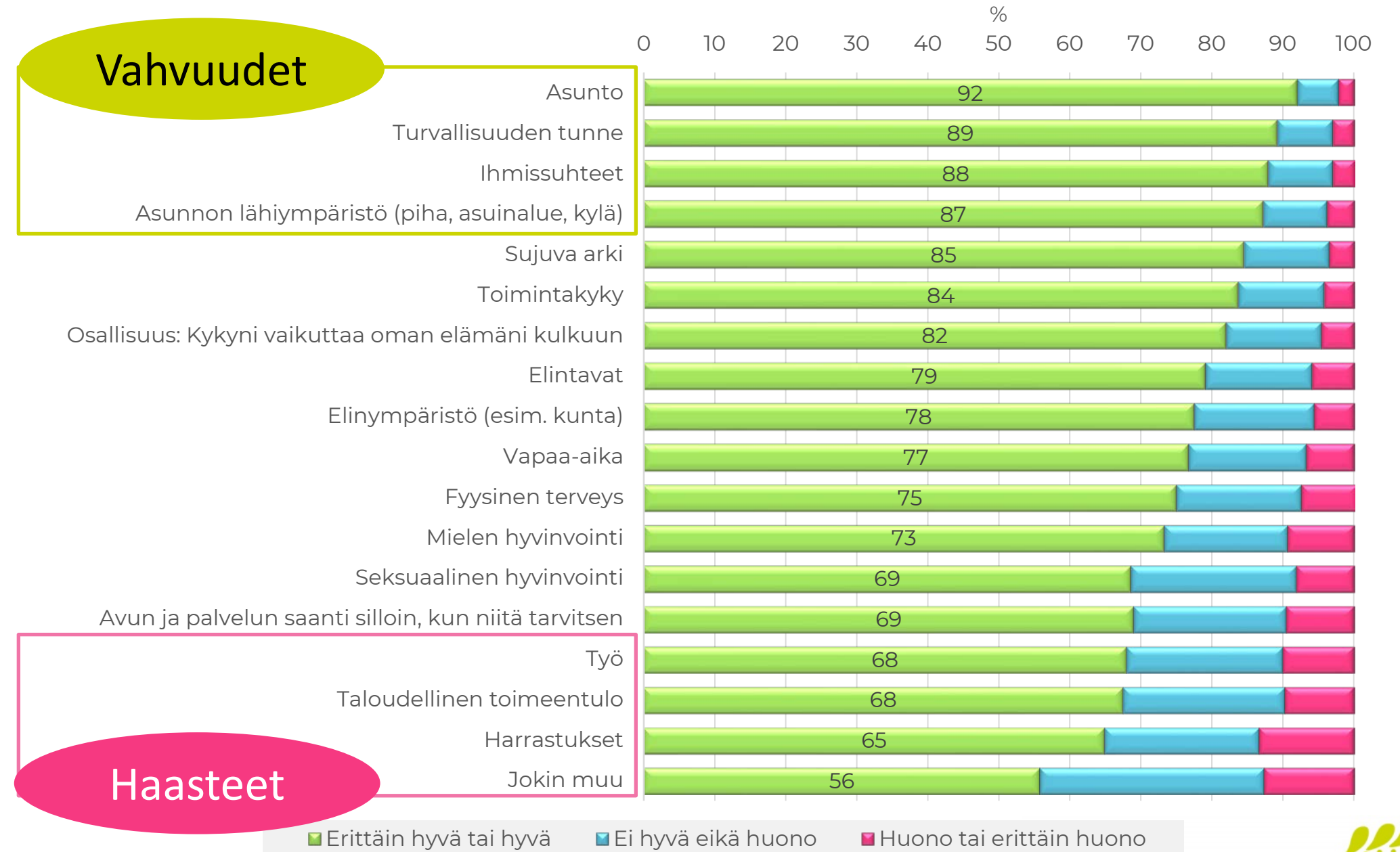

Pohjoispohjalaisten* kokemus omasta arjesta ja elämästä

Arvio omasta arjesta ja elämästä kokonaisuutena

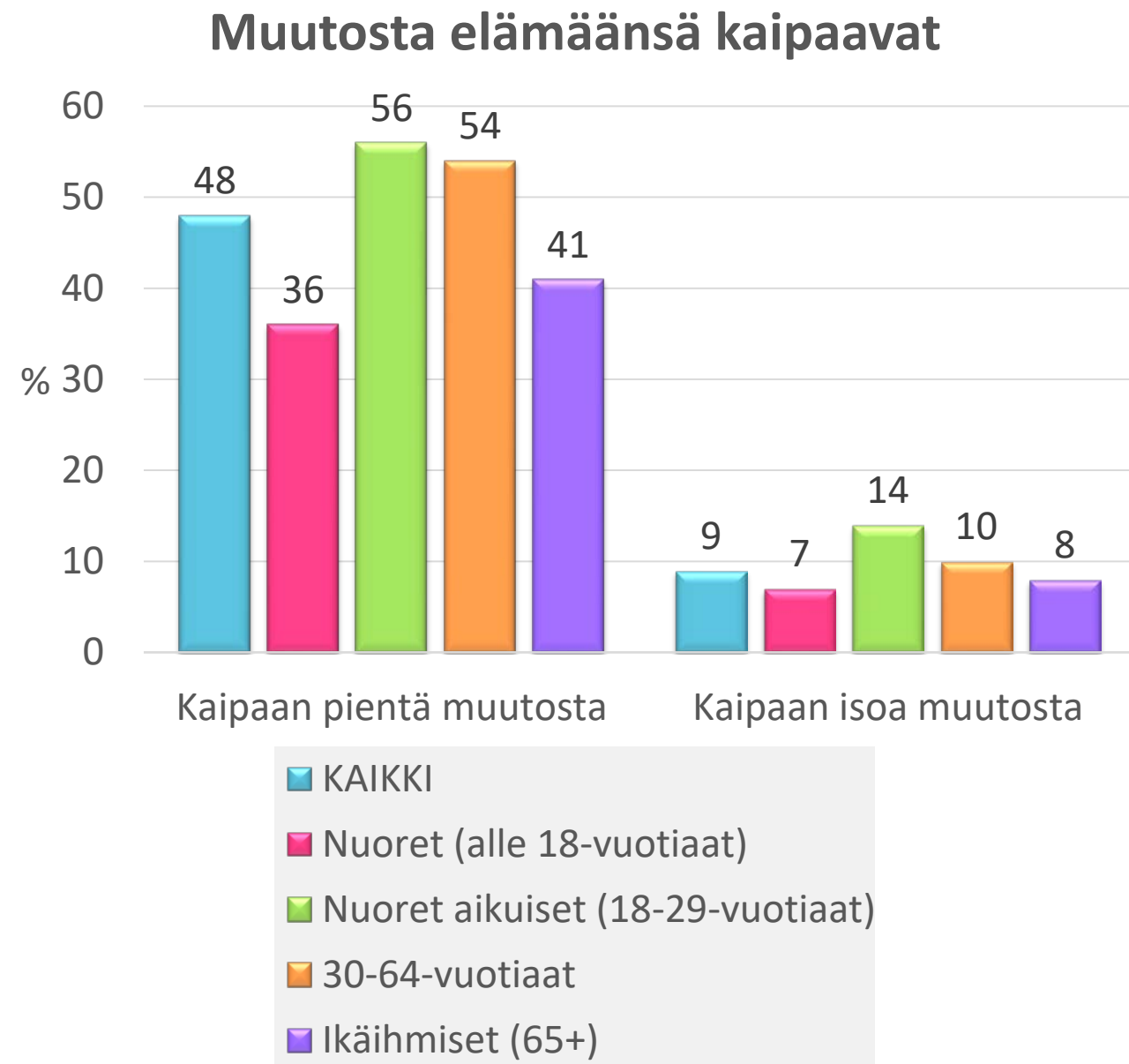
Arvio oman elämän osa-alueista

(*Minun arkeni ja elämäni -kysely Pohjois-Pohjanmaan 28 kunnassa touko-kesäkuussa 2021, N=4693)

Kokemus muutoksen tarpeesta omassa elämässä

Elämän osa-alueet, joihin kaivataan pientä tai isoa muutosta

Tarjolle apua, tukea ja palveluja

Avun ja palvelun saanti silloin, kun niitä tarvitsen

Seksuaalinen hyvinvointi

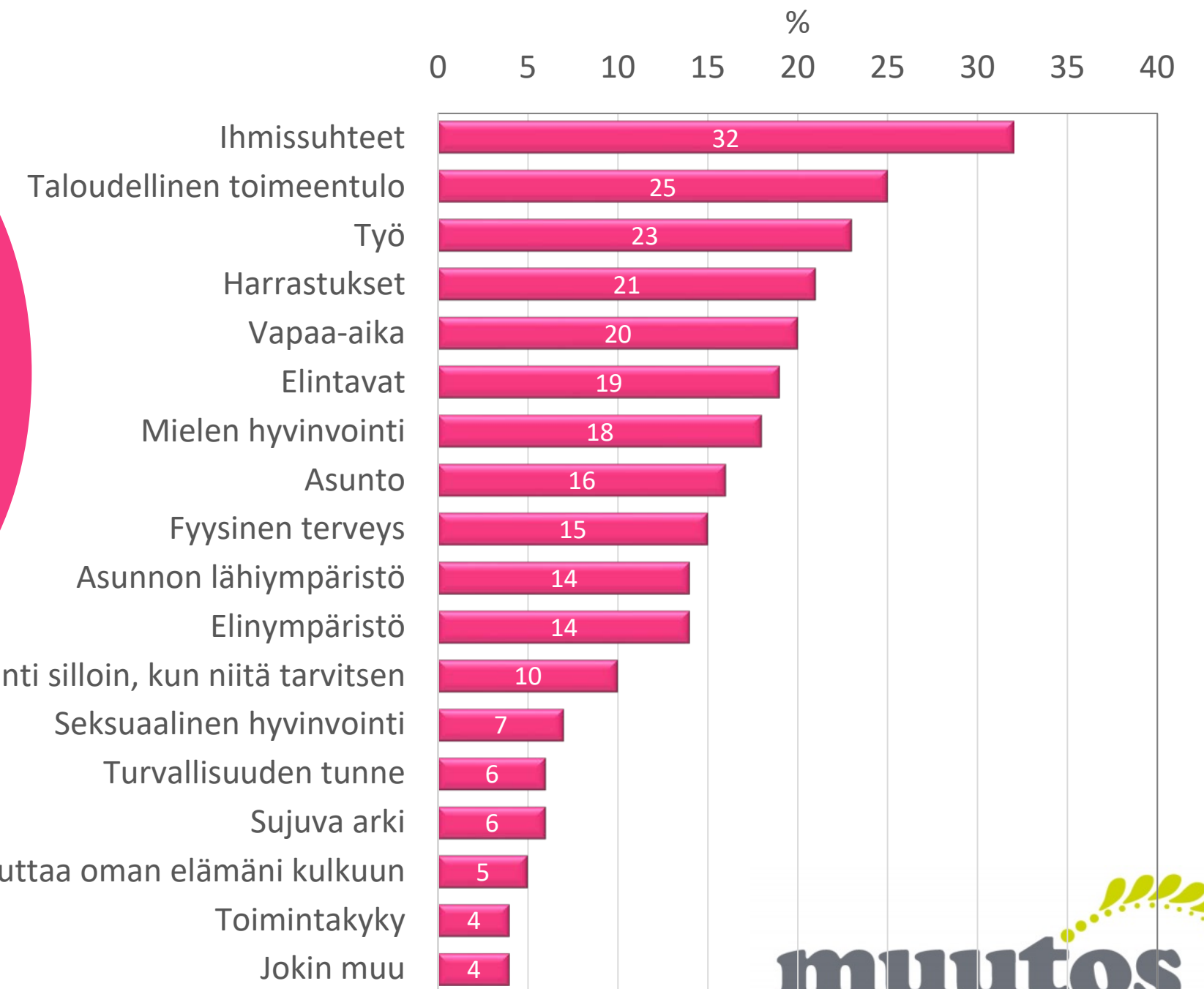
Turvallisuuden tunne

Sujuva arki

Osallisuus: Kykyni vaikuttaa oman elämäni kulkuun

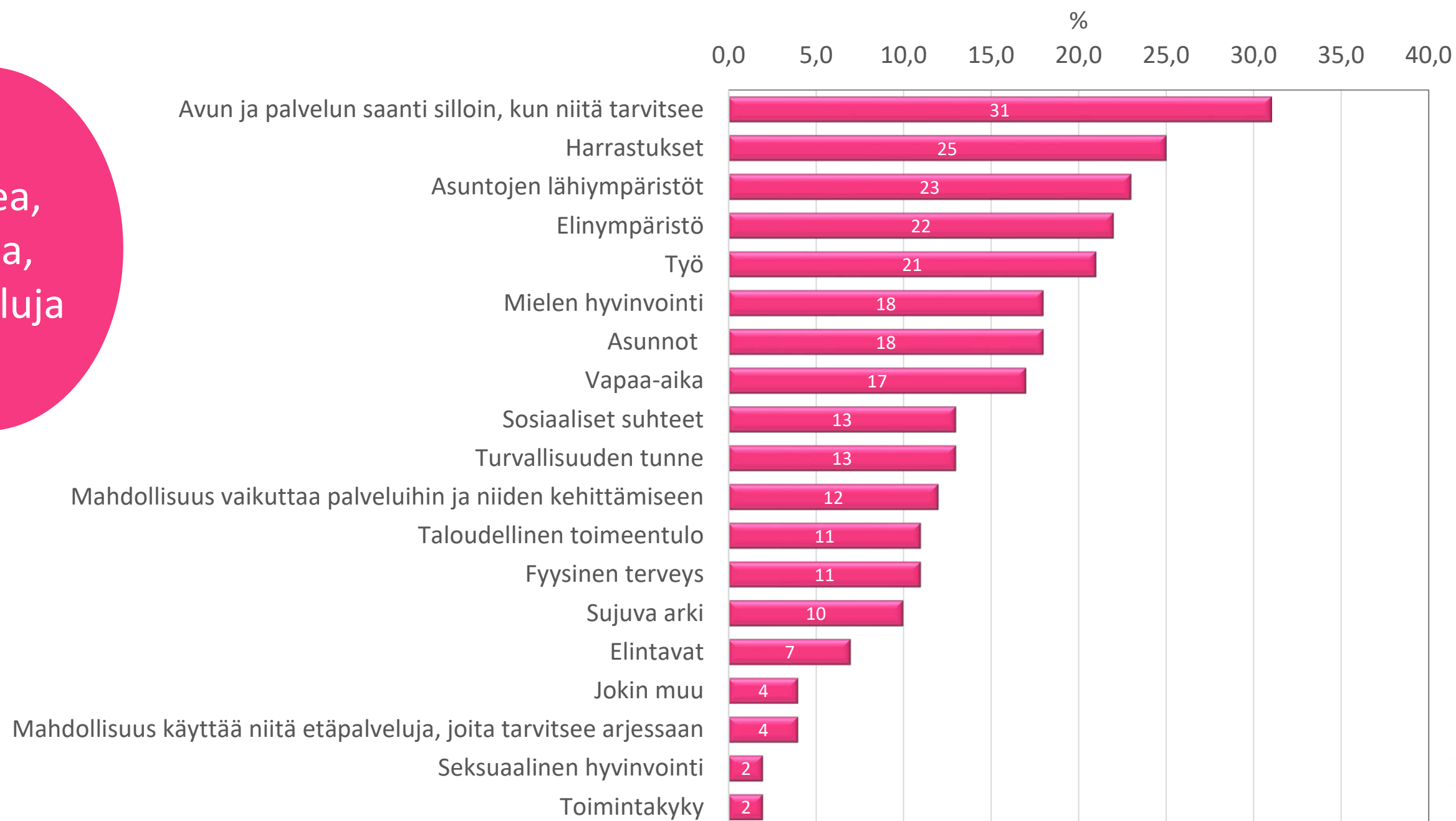
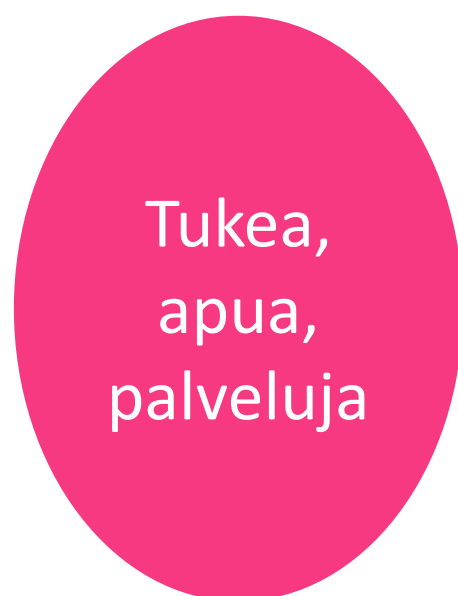
Toimintakyky

Jokin muu

Näkemyks siitä, mihin kunnassa tulisi lähivuosina panostaa

Mihin kunnassa tulisi lähivuosina panostaa?

(*Minun arkeni ja elämäni -kysely Pohjois-Pohjanmaan 28 kunnassa touko-kesäkuussa 2021, N=4693)

Kokemuksia avun ja palvelujen saannista, kun niitä tarvitsee*

13-17-
vuotiaat

18-29-
vuotiaat

30-64-
vuotiaat

64+

Kokemuksia henkilöiltä, jotka kokivat avun ja tuen saamisen huonoksi tai erittäin huonoksi

- Ei luota ammattilaisiin
- Liian pitkät odotusajat
- Ei tule kuulluksi tai kohdatuksi – jää ilman tarvitsemiansa palveluja
- Palveluja niukasti tarjolla

- Ei saa apua, vaikka suuri tarve
- Taloudellisen tuen puute
- Avunpyyntöihin ja -tarpeeseen ei vastata – jää yksin
- Terveyskeskus- ja hammaslääkäreita vaikea saada
- Mielenterveyspalveluja vaikea tai lähes mahdotonta saada

- Terveyspalveluihin pääseminen tai niiden saaminen hankalaa, huonot terveyspalvelut
- Perusterveydenhuollossa ei tule kuulluksi eikä uskota
- Ei saa apua, vaikka tarvitsee
- Tukiverkosto puuttuu
- Korona vaikeuttanut avun saantia ja perheavun antamista

- Kotipalvelun käynnit liian lyhyitä, asiat eivät hoidu
- Kela tai sosiaalipalvelut eivät auta tarpeeksi, vähättely
- Digitaitojen puute
- Ei kodinhoitoapua, jalkoahoitoapua, ystäväpalvelua tai tukea muistisairaahan hoitamiseen

(*Minun arkeni ja elämäni -kysely Pohjois-Pohjanmaan 28 kunnassa touko-kesäkuussa 2021, N=4693)

Hyvinvointi kokonaisuutena*

- Suurin osa kokee elävänsä hyvää arkea ja elämää. Erityistä huomiota kiinnitettävä nuoriin aikuisiin ja ikäihmisiin.
- Kaikissa ikäryhmissä parhaimmiksi arvioitujen elämänalueiden viiden kärjessä ovat asunto, turvallisuuden tunne ja ihmissuhteet. Myös asunnon lähiympäristö on viiden kärjessä muilla paitsi nuorilla aikuisilla. Muiden osa-alueiden osalta vahvuuksissa on ikäryhmittäistä vaihtelua: Nuoret → toimintakyky. Nuoret aikuiset → toimintakyky ja kyky vaikuttaa oman elämän kulkuun. Työikäiset → sujuva arki. Ikäihmiset → elintavat.
- Heikoimmiksi arvioitujen elämänalueiden viiden kärjessä ovat kaikissa ikäryhmissä harrastukset ja taloudellinen toimeentulo. Muissa on ikäryhmittäistä vaihtelua: Nuoret ja nuoret aikuiset → mielen hyvinvointi. Työikäiset → seksuaalinen hyvinvointi sekä avun ja palvelujen saanti tarvittaessa. Ikäihmiset → fyysinen terveys, seksuaalinen hyvinvointi sekä avun ja palvelujen saanti tarvittaessa.
- **Muutosta kaivataan eniten ihmissuhteisiin, taloudelliseen toimentuloon, työhön, harrastuksiin ja vapaa-aikaan.** Pieniä ikäryhmittäisiä eroja on: esim. nuorilla vapaa-aika ja mielen hyvinvointi, ikäihmisillä avun ja palvelujen saanti tarvittaessa.
- **Kunnilta toivotaan erityisesti avun ja palvelujen saannin kehittämistä sekä harrastuksiin ja ympäristöön panostamista.** Vaikka ihmissuhteisiin ja taloudelliseen toimeentuloon kaivattiin omassa elämässä usein muutosta, ne eivät nousseet juurikaan esille asioina, joihin kunnassa tulisi panostaa. Kuntaa ei ehkä nähdä näihin vaikuttavana toimijana?

(*Minun arkeni ja elämäni -kysely Pohjois-Pohjanmaan 28 kunnassa touko-kesäkuussa 2021, N=4693)

Fyysisen terveyden tila

- **Moni pohjoispohjalainen kokee terveytensä hyväksi – kielteistä kehitystä havaittavissa**
 - Alakoululaisilla hyvän tai melko hyvän terveyden kokemus on yleinen (n. 90 %) laskien iän myötä 75-vuotiaiden noin 40 prosenttiin. Ala-, ylä- ja ammattikoululaisten koettu terveys on maan keskiarvoon nähden hieman parempi mutta lukiolaisilla huonompi. Aikuisilla kokemus on lähellä maan keskitasoa. Yhteistä näille elämänvaiheille on, että **kokemus omasta terveydestä on viime vuosina heikentynyt**. Kielteinen kehitys näkyy erityisesti ala- ja ammattikoululaisilla sekä lukiolaisilla.
 - Maakunnan omassa *Minun arkeni ja elämäni* -kyselyssä (4693 pohjoispohjalaista vastaajaa) fyysisen terveytensä arvioi hyväksi/erittäin hyväksi 75 % vastaajista. **Muihin elämän osa-alueisiin verrattuna fyysinen terveys sijoittui noin puoliväliin eli ei ollut heikoimpien osa-alueiden joukossa**. 15 % kaipasi fyysiseen terveyteen isoa tai pientä muutosta, mikä sekin oli vain keskitasoa. Aihe ei myöskään noussut korkealle, kun vastaajilta kysyttiin, mihin kunnassa tulisi lähivuosina panostaa.
 - Alakoululaiset kokevat yleisimmin nenän tukkoisuutta tai nuhaa, päänsärkyä tai univaikeuksia (10–15 prosenttia). Yläkoululaisilla, lukiolaisilla ja ammattikoululaisilla yleisin oireilu oli väsymystä tai heikotusta (40-50 %) tai viikoittaisia univaikeuksia (noin 30 %). Aikuisista yli puolet raportoi pitkäaikaissairauksista tai terveysongelmista, ja myös terveysongelmasta johtuvat toimintarajoitukset ovat varsin yleisiä (34 prosenttia).

Fyysisen terveyden haasteet eivät vaikuta olevan toivotuimpia muutoskohteita omassa elämässä. Tämä on mielenkiintoinen havainto: Kun ihmisiltä kysytään, mitkä asiat ovat elämässä tärkeitä, terveys on usein ensimmäisten joukossa.

Fyysisen terveyden tila

- **Objektiiviset mittarit: Pohjoispohjalaisten terveys heikompaa**
 - THL:n sairastavuusindeksissä Pohjois-Pohjanmaa on **kolmen sairaimman maakunnan joukossa**, tosin indeksin tiedot on päivitetty viimeksi vuonna 2016. Sairaus- ja osasairauspäivärahaa ja työkyvyttömyyseläkettä saavia työkäisiä on koko maahan nähden enemmän.
- **Pohjoispohjalaiset eivät ole terveydeltään tasa-arvoisia**
 - Aikuisväestössä **koulutustasojen välillä on eroja korkeasti koulutettujen hyväksi** sekä koetussa terveydessä että terveysongelmasta johtuvissa toimintarajoitteissa. Ammattikoululaisten kokemassa terveydessä on tapahtunut monilta osin viime vuosina myönteistä kehitystä, kun taas lukiolaisilla tilanne on ennallaan tai heikentynyt. Näin ollen **ammattikoululaisten ja lukiolaisten terveyserot ovat jonkin verran kaventuneet.**
 - Ala- ja yläkouluikäisten tyttöjen ja lukiossa ja ammattikoulussa opiskelevien **tyttöjen kokemus omasta terveydestä on heikompi kuin pojilla.** Sama ilmiö heikohkossa terveydessä oli vielä 2017-2018 nähtävissä myös aikuisilla (miehet 31 vs. naiset 37 %), mutta **vuoden 2020 tuloksissa miesten koettu terveys on naisia heikompi (miehet 38 % vs. naiset 35 %).**

Fyysisen terveyden tila

- **Miten pohjoispohjalaiset kuvailevat fyysisen terveyden haasteitaan sanallisesti?**
 - Nuoret: Pärjään arjessa useimmiten, mutta ei jaksamista sen enempään. Terveystila vaihtelee. Heikentää sosiaalista elämää ja altistaa päihteille.
 - Nuoret aikuiset: Osin samat kuin nuorilla. Särkylääkkeiden päivittäistä käyttöä. Kokemusta siitä, ettei terveyskeskukseen pääse, ei saa hoitoa eikä kukaan ota kokonaisvastuuta.
 - Työikäiset: Yksinäisyyttä ja masennusta vaivojen keskellä. Yksinäisyys huolettaa. Ei saa hoitoa ja tutkimuksia terveyskeskuksessa tai saa huonoa kohtelua.
 - Ikäihmiset: ”Jotenkuten lenkataan”. Sairauksia, särkyä ja operaatioita, mikä heikentää elämänlaatua. Kokemusta torjutuksi tulemisesta ja lääkäreiden vaihtuvuudesta terveyspalveluissa.
- **Koronapandemian ja rajoittamistoimien vaikutukset pienempiä kuin maassa keskimäärin?**
 - THL:n joulukuussa 2020 julkaisemien ennakkotietojen perusteella haitalliset vaikutukset olivat Pohjois-Pohjanmaalla vielä pienempiä kuin maassa keskimäärin. Uudempaa arviointia ei ole saatavilla.
 - Vaikutuksia fyysiseen terveyteen voi tulla, sillä esim. hoitokäyntejä on jonkin verran siirretty tai peruttu, yhteydenpito on monella vähentynyt, yksinäisyys lisääntynyt ja taloudellinen tilanne heikentynyt. Moni kantaa huolta siitä, että läheinen ihminen saa tartunnan (esimerkiksi 18-27 % eri-ikäisistä koululaisista).

Kokemus fyysisestä terveydestä voi olla hyvä, vaikka vaivoja olisikin . Ehkä tärkeintä on se, että niihin saa apua ja kokee tulleensa kuulluksi ja hyvin kohdelluksi?

Osallisuuden tila

Osallisuus Pohjois-Pohjanmaalla

Tärkein päämäärä on saada Pohjois-Pohjanmaalla erilaiset hyvinvointia ja osallisuutta heikentävät erot supistumaan

Osallisuuden tila

Osallisuus on tasa-arvoa ja kaikille samanvertaisia mahdollisuuksia elää oman näköistä ja hyvää elämää

- **Taloudellinen niukkuus Pohjois-Pohjanmaalla...**

- ...vaikuttaa mielenterveyteen, ihmissuhteisiin, taloudellisiin hankintoihin, perheen perustamiseen ja itsensä hoitamiseen. Niukkuus rajoittaa harrastusten aloittamista ja sosiaalista elämää. Pohjois-Pohjanmaalla on myös itsensä yksinäiseksi tuntevia ja psyykkistä kuormittuneisuutta kokevia.
- **Lapsiperheköyhyydessä on huomattavia eroja kuntien välillä. Pohjois-Pohjanmaan kunnissa, joissa lasten pienituloisuus on korkealla tasolla, näyttää asukkaiden koulutustaso olevan matalampi, kunnan verotulot pienempiä ja huoltosuhte korkeampi.** Nämä kunnat myös näyttävät olevan vähenevän väestön kuntia, joissa on muita matalampi taajama-aste.

- **Sukupuoli**

- Koetulla sukupuolella on merkitystä hyvinvoinnin ja osallisuuden kokemuksissa mutta eri näkökulmista. **Tytöt että pojat kokevat joitain asioita eri tavoin, mutta on olemassa myös universaaleja hyvinvointia lisääviä tai heikentäviä kokemuksia.** Nämä yksilöiden kokemukset tulee tunnistaa, sen lisäksi että tarjotaan kaikille sopivia **osallisuutta lisääviä menetelmiä.** Tarvitaan monipuolista toimintaa, jotta erityisesti nuorille löytyisi tarttuma- ja samaistumispintaa toimenpiteisiin.
- **Huolestuttavaa on se, että yläkouluikäiset nuoret eivät koe saavansa apua, erityisesti tytöt kokevat näin.** Naiset ovat miehiä aktiivisempia järjestötoimintaan osallistumisessa. **Elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuutta tarkastellessa naiset kokevat elämänlaatunsa paremmaksi kuin miehet.** *Osallisuus kasvaa ja vahvistuu vaikuttamismahdollisuuksien kautta.*

Osallisuuden tila

- **Vaikuttamismahdollisuudet**

- Järjestötoimintaan osallistumisessa maakunta on maan keskiarvon tuntumassa. **Maakuntien vertailussa pohjoispohjalaiset kokevat elämänlaatunsa 4. parhaaksi.** Osallisuus maakunnassa tarvitsee toimia vaikutusmahdollisuuksien lisäämisessä. **Parannettavaa on kuntajohdon osalta osallisuusohjelmien toteutumisessa ja kuntalaisten mahdollisuuksissa osallistua kuntatalouden suunnitteluun.**
- Perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa tulee parantaa huoltajien ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia. Liikuntatoimessa osallisuutta voi parantaa ottamalla palveluiden käyttäjiä mukaan kunnan toimielimiin ja seurojen edustajia asiantuntijaelimiin.
- Kouluterveyskyselyn osallisuusindikaattoreiden perusteella merkittäviä eroja muihin maakuntiin ei ole. Pohjois-Pohjanmaan sisällä eri kouluasteiden ja sukupuolien välillä on eroja. Esimerkiksi yläkouluikäiset tytöt kokivat poikia vähemmän päivittäiset tekemisensä merkitykselliseksi, tai että elämällä olisi merkitystä tai että saa apua, kun sitä todella tarvitsee.
- **Positiivista on, että yläkouluikäisten tarpeellisuuden kokemus on maan huippua. Huomiota tulee kiinnittää huonoon kehitystrendiin niiden yläkouluikäisten osuudessa, jotka kokevat olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä, se on vähentynyt perusopetuksessa vuodesta 2017 vuoteen 2021.** Elämän tarkoituksellisuuden tunne on myös vähentynyt ja se, että kokee olevansa tarpeellinen muille ihmisille 8 – 9 lk nuorilla.

Yläkouluikäisten tarpeellisuuden kokemus on maan huippua!

Osallisuuden tila

- **Kuntien osallisuustyö**

- Heikoimmassa asemassa olevien kuntalaisten yksilöllinen ääni tulisi saada paremmin kuuluviin. Kuntien osallisuustyöhön toivotaan vaikuttavuutta, viranomaistyötä toimivammaksi ja lähemmäs kuntalaisia. Tarvitaan myös osallisuusrakenteiden luomista, tiedonkeruuta osallisuudesta ja uusien ja hyvien käytänteiden kehittämistä ja jakamista. Osallisuustyössä voitaisiin vielä paremmin hyödyntää järjestöjen osaamista.
- Osallisuustyössä tulee huomioida paremmin tasapainoisuus: kaikki kuntalaiset huomioidaan ja saadaan mukaan. Osallisuus ja sen kehittäminen kuuluu kaikille kunnan toimialoille, raja- ja yhtymäpintoja hyödyntäen. **Osallisuustyön tulisi olla kunnissa oman näköistä ja aidosti kaikkia osallistavaa, yhteiskehittäminen läpileikkaavana periaatteena ja systemaattisesti toteutettuna (kuulemiset, palautteet, raadit ja neuvostot). Systemaattisuutta seuraa pysyvyys, jolloin päästään irti tempoilevasta ja kertaluontoisesta osallisuuden kehittämisestä ja toteuttamisesta.** Tässä tulisi käyttää hyväksi valmiita toimintamalleja, arviointia ja seuranta sekä ja implementointia myös osallistavin menetelmin.

Kunnissa tehtävä osallisuustyö vahvistaa mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja vaikuttaa asioihin

Osallisuus

Maakunnan huono-osaisuustilanteen seuranta

(summaindikaattori "huono-osaisuuden sosiaaliset seuraukset")

Vaikuttavuus: Huono-osaisuus Suomessa karttasivuston summamuuttuja indikaattori "huono-osaisuuden sosiaaliset seuraukset" ja tätä täydentämään paikallinen kokemustieto Minun arkeni ja elämäni -kyselyn osallisuuskysymysten vastauksista

Lähtötaso:

- a) Maakuntien vertailussa Pohjois-Pohjanmaa on viidenneksi paras vertailuarvolla 97.1 mutta huono-osaisuuden pitkäaikainen trendi ollut nouseva vuodesta 2014 lähtien (uusin arvo 96,4 % (2017–2019) eli laskua/parannusta vuosien 2016–2018 lukuun)
- b) Maakunnan sisällä isoja eroja kuntien välillä sosiaalisessa huono-osaisuudessa (58,9 - 151)

Lähde: Diak, huono-osaisuus Suomessa [linkki](#)

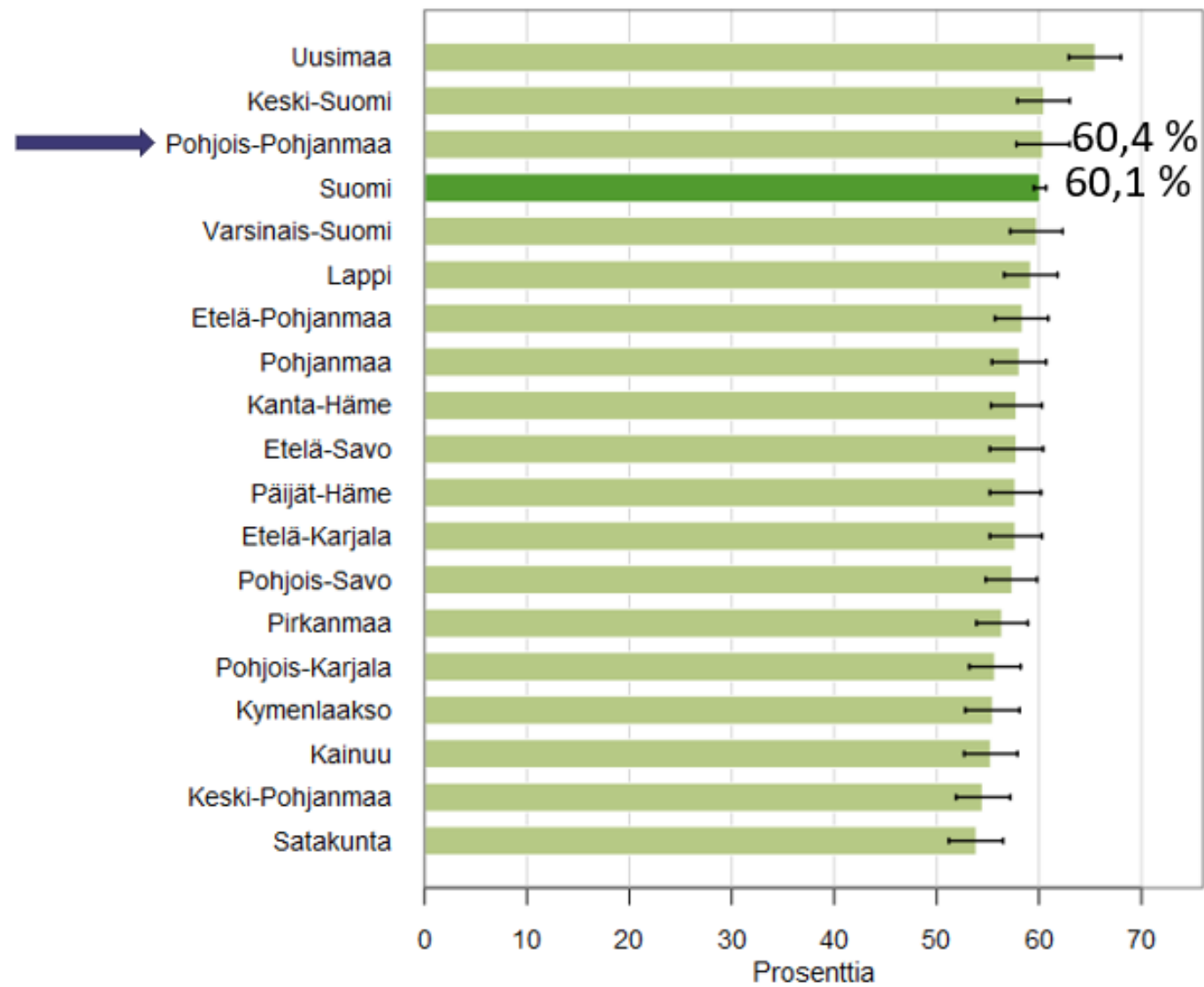
Tavoitetaso 2030:

Saada maakunnan sosiaalisen huono-osaisuuden huono kehityssuunta muutettua ja maakunnan sisällä kuntien väliset sosiaalisen huono-osaisuuden erot kaventumaan

Mutta...

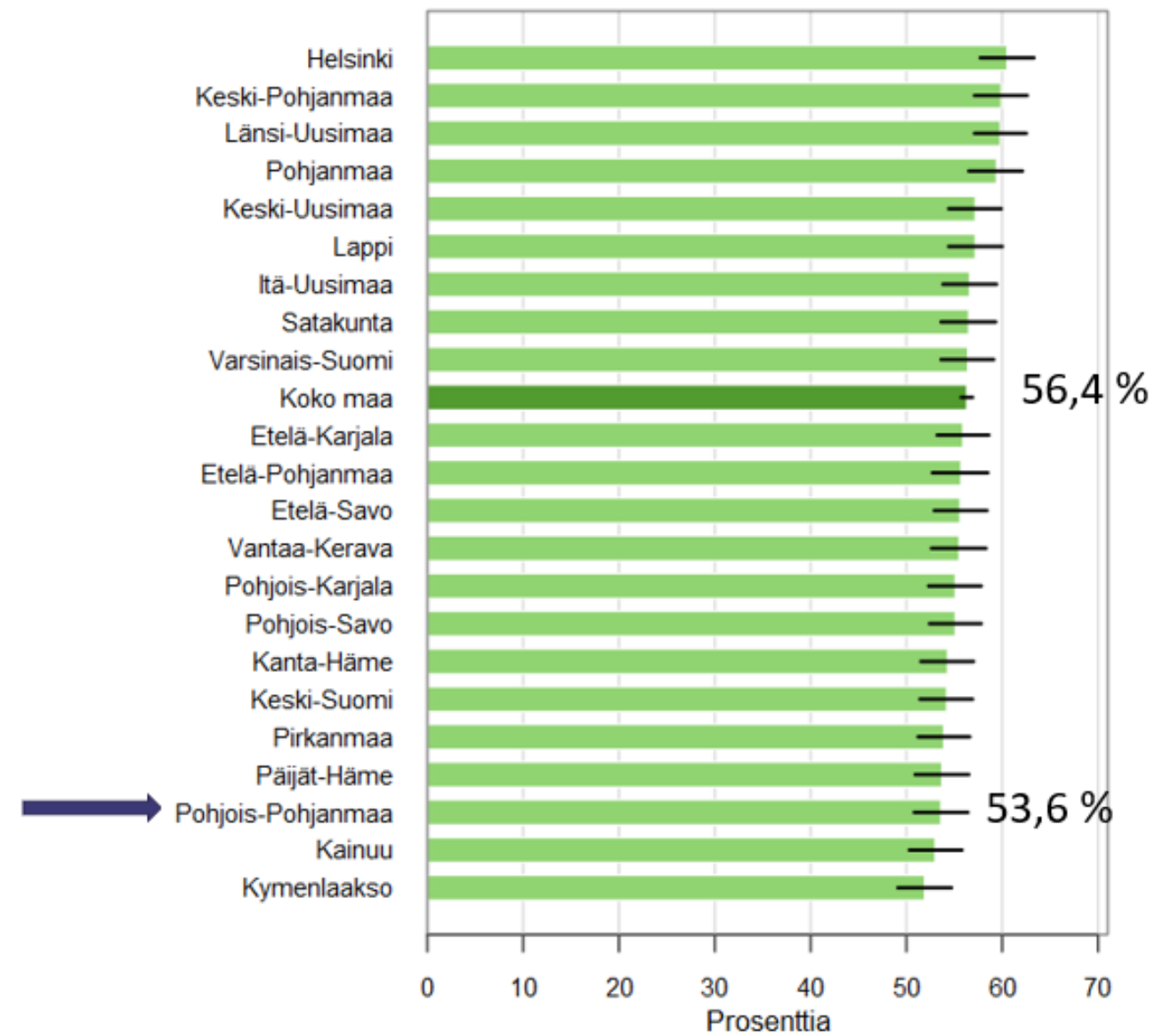
Koettu elämänlaatu – keskimäärin hyvä

Kokee elämänlaatusa (WHOQOL-8) keskimäärin hyväksi (%)
Maakunnat

FinSote 2017-2018, THL

Kokee elämänlaatusa (WHOQOL-8) keskimäärin hyväksi (%)
Hyvinvointialueet

FinSote 2020, THL (20+v)

Taloudellisen toimeentulon tila

- **Tausta**

- Toimeentulo liittyy hyvinvoinnin muihin osa-alueisiin kuten asuinoloihin, fyysiseen ja henkiseen terveyteen, elintapoihin, arjen sujuvuuteen, koulutukseen, työelämään osallistumiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja ajankäyttöön, sekä koettuun tyytyväisyyteen, elämän laatuun ja mielekkyyteen.
- Toimeentulo on myös vahvasti yhteydessä palveluiden käyttöön ja kunnille aiheutuviin kustannuksiin. Toimeentulon vaikeudet toisaalta lisäävät palveluiden tarvetta ja käyttöä, mutta toisaalta vaarantavat palveluiden saannin (esim. asiakasmaksujen ja pitkien matkojen vuoksi).
- Pitkittyessään toimeentulon vaikeudet lisäävät syrjäytymistä ja ylisukupolvista huono-osaisuutta, jolloin kunnille ja julkiselle sektorille aiheutuu kustannuksia esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluiden käytöstä, erikoissairaanhoidosta ja lastensuojelun asiakkuuksista palvelujärjestelmän pyrkiessä vähentämään tai korjaamaan ongelmia. Panostaminen taloudellisen huono-osaisuuden torjumiseen parantaa myös alueiden taloudellista menestystä ja elinvoimaa.

Panostaminen taloudellisen huono-osaisuuden torjumiseen parantaa alueen ja kunnan taloudellista menestystä ja elinvoimaa

Taloudellisen toimeentulon tila

Maakuntien vertailussa meillä on paljon asukkaita, jotka joutuvat tinkimään ruoasta, lääkkeistä ja lääkärikäynneistä rahan takia!

- **Nykytila**

- Maakunnan kokonaiskuvassa monet hyvinvointiin liittyvät tekijät (mm. ikärakenne, koulutustaso, työttömyys) ovat kehittyneet myönteisesti 2000-luvulla. Kuitenkin maakunnassa on voimakas sisäinen polarisaatio (mm. väestön keskittyminen, ikä- ja sukupuolirakenne, huoltosuhte, elinkeinoelämä ja työllisyys, osaaminen, koulutus ja kehittämistoiminta).
- Myös taloudellisen toimeentulon mittarit kertovat isoista eroista kuntien välillä. Kokonaiskuvassa monet tilastoindikaattorit (esim. toimeentulotuen saajat eri väestöryhmissä) ovat koko maahan verrattuna keskimääräistä paremmat, mutta kuitenkin myös pohjoispohjanmaalaiset kokevat arjessaan taloudellista niukkuutta ja puutetta, esim. yli 16 prosenttia on joutunut tinkimään ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi.
- *Minun arkeni ja elämäni*-kyselyyn vastanneista (N=4690) noin 10 prosenttia koki taloudellisen toimeentulonsa huonona tai erittäin huonona. Muutosta tilanteeseensa toivovista 25 prosenttia toivoi muutosta omaan tai perheensä taloudelliseen toimeentuloon.

Minun arkeni ja elämäni-kyselyn avovastaukset kertovat myös taloudellisen toimeentulon epävarmuudesta ja suoranaisestä puutteesta. Lasten ja nuorten kohdalla perheen heikko taloudellinen toimeentulo vaikuttaa esim. mahdollisuuteen harrastaa ja osallistua ikätovereiden tavoin.

Taloudellisen toimeentulon tila

• Nykytila

- Tilastoindikaattoreista erityisesti lasten ja lapsiperheiden pientuloisuutta kuvastava mittari (ks. indikaattorit alla) kertoo alueen tilanteen olevan keskimääräistä huonompi.
- Vaihtelu alueen sisällä on suurta, esim. lapsiperheköyhyys vaihtelee alueella noin kahdeksasta prosentista reiluun neljännekseen lapsiperheistä ja perheiden koettu vähävaraisuus vaihtelee noin 17 prosentista yli 50 prosenttiin.
- SPR:n mukaan ruokajonot Oulussa ovat kasvaneet koronaepidemian aikana ja lapsiperheiden määrä avun saajista on lisääntynyt. Ruoka-avun tarve on myös noussut koko ajan viimeisen 10 vuoden aikana.

Indikaattorit (Pohjois-Pohjanmaan keskiarvot)	Lähtötaso	Koko maa	Tavoitetaso 2025
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista (2020) (Sotkanet.fi; ind. 4021)	1,3	2,3	
Lasten pientuloisuusaste (2019) (Sotkanet.fi; ind. 228)	14,7	12,4	
Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, % (2021)			
8. ja 9. lk oppilaista	26,1	25,8	
ammattillisen oppilaitoksen 1. ja 2. v. opiskelijoista	35,2	37,2	
lukion 1. ja 2. v. opiskelijoista	28,7	28,5	
(Sotkanet.fi; ind. 4760, 4761, 4762)			

Pohjois-Pohjanmaalla lapsiperheiden pientuloisuus ja koettu vähävaraisuus keskimääräistä huonompaa. Vaihtelu maakunnan sisällä suurta.

Mielen hyvinvoinnin tila

- **Nykytila**

- **Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan kaikissa ikäryhmissä lasten ja nuorten mielialaan liittyvät ongelmat Pohjois-Pohjanmaalla ovat lisääntyneet vuodesta 2019**, mutta ovat edelleen hieman alle maan keskitason. Masennusoireilua vuonna 2021 oli enemmän kuin 2019. Tyttöjen kokema ahdistuneisuus on ollut kasvussa pitkään, mutta korona-aikana noussut 10 prosenttiyksikköä. Koko maassa nuorista vuonna 2021 kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta kertoi 30 prosenttia tytöistä. Pohjois-Pohjanmaalla luvut ovat muutaman prosentin alempana. Poikien vastaavat luvut ovat 5-8 prosenttia ja nousua kolmisen prosentin joka ikäryhmässä. Käyntejä terveydenhoitajalla ja lääkärillä oli aikaisempaa vähemmän, vaikka tuen tarve on kasvanut. Tukea oli onnistuttu kohdentamaan ahdistusoireisille nuorille, mutta silti moni heistä jäi ilman tarvitsemaansa apua.
- Pohjois-Pohjanmaalla oli vuonna 2020 maan viidenneksi eniten mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita 18-24 vuotiaita nuoria, eli 29,3 prosenttia vastaavan ikäisistä. Määrä on laskenut 0,7 prosenttia vuodesta 2019. Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita 25-64 vuotiaita Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2020 oli maan eniten, eli 33,1 prosenttia vastaavan ikäisistä. Määrä on sama kuin vuonna 2019. Suurin osa päivärahaa saaneista oli naisia, kuten koko maassakin.
- Vuonna 2020 kutsuntaikäisistä nuorista vapautuksen rauhan aikana sai 10,1 prosenttia Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueen nuorista, suurimpana syynä poistumaan mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt.
- Itsensä yksinäiseksi tuntevien 65 vuotta täyttäneiden osuus Pohjois-Pohjanmaalla on pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Heitä oli maakunnassamme 8,6 prosenttia, kun koko maassa luku oli 9,3 prosenttia vuonna 2020.
- **Mielenterveyspalveluihin pääsy kestää usein kohtuuttoman kauan.**

Maakunnassa mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita 25-64 vuotiaita vuonna 2020 oli maan eniten!

Mielen hyvinvoinnin tila

*Huoli ehkäisevän mielenterveystyön
tulevaisuudesta!*

- **Kehitysnäkymät**

- Ennen koronaa mielenterveyden häiriöt, erityisesti masennus ja ahdistus olivat tilastojen mukaan lisääntymässä ja näin myös tapahtui vuonna 2020, kun korona-pandemia oli alkanut.
- **Korona pandemia on vaikuttanut laaja-alaisesti suomalaiseen yhteiskuntaan** ja vaatinut meiltä kaikilta sopeutumista sekä uskoa omaan että läheisten selviytymiseen kriisistä. Psykkinen kuormitus on lisääntynyt, joka näkyy myös kaiken ikäisten elämässä.
- Korjaavien toimien lisäksi tarvitaan yksilön ja yhteisön suojaavien tekijöiden tunnistamista ja niiden vahvistamista sekä riskissä olevien ihmisten tukemista. **Tarvitsemme myös lisää matalan kynnyksen palveluja, sillä erityisesti nuorilla on aikaisempaa enemmän psyykkistä kuormitusta, joka ilmenee uniongelmina sekä ahdistus- ja masennusoireina. Ikääntyneillä yksinäisyys on lisääntynyt erityisesti yli 80-vuotiailla.**
- STM on käynnistänyt työn matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden saatavuuden parantamiseksi perustason palveluissa. Pohjois-Pohjanmaalla tätä kehittämistyötä tehdään POPsote-hankkeissa.

*Mielenterveys ilmenee ja vahvistuu sekä ihmisten
keskinäisissä että ympäristön välisessä
vuorovaikutuksessa*

Asumisen tila

- **Asunnottomuus**

- Asunnottomuus on osoitus yksilön putoamisesta yhteiskunnan hyvinvointiverkon ulkopuolelle. Asunnottomien kokonaismäärä on Suomessa pudonnut kolmen vuosikymmenen aikana yli 70 prosenttia.
- Ulkona, tilapäissuojissa tai asuntoloissa asuvien määrä on moninkertaistunut. Myös pitkäaikaisasunnottomien määrä on lisääntynyt.
- **Ara:n selvityksen mukaan asunnottomuus keskittyy suurin kaupunkeihin. Oulussa asunnottomia oli vuonna 2020 117, mikä on kymmenen vähemmän kuin edellisenä vuonna.**
- **Eriyisen huolestuttavaa on, että Oulun asunnottomista peräti 29 oli alle 25-vuotiasta.** Alle 25-vuotiaiden asunnottomien määrä oli vielä kuusi henkilöä suurempi vuonna 2019. Asunnottomia perheitä oli Oulussa kaksi vuonna 2020, missä on yhden vähennys tilanteeseen vuotta aiemmin.

Kaikki asunnottomuus ei kuitenkaan merkitse, että yksilö olisi ajautunut yhteiskunnan ulkopuolelle.

Asumisen tila

- **Asuminen**

- Enimmäisosa pohjoispohjalaisista asuu yksin, mutta yksinasuminen on Pohjois-Pohjanmaalla selvästi vähäisempää kuin pääosassa Suomen maakuntia. Vain Keski-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla yksinasuminen on yleisempää kuin Pohjois-Pohjanmaalla.
- 2010-luvulta alkaen yksinasumisen suosio on kasvanut maakunnittain tarkasteltuna eniten Pohjois-Pohjanmaalla. Asuntokuntien määrä on lisääntynyt eniten Uudellamaalla, Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaalla on pienentynyt vähintään 3 hengen asuntokuntien määrä.
- Yleisin hallintamuoto asunnoissa on kaikissa maakunnissa omistusasuminen. Pohjois-Pohjanmaalla lähes 2/3 asuntokunnista asuu omistusasunnossa. Vuokra-asuminen on lisääntynyt 2010-luvulla eniten Pirkanmaalla, Uudellamaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Myös omistusasuminen on kasvanut näissä maakunnissa, mutta maltillisemmin.

Yhden henkilön asuntokunnat ovat lisääntyneet Pohjois-Pohjanmaalla, kuten koko maassakin lähes kaikkien ikäryhmien osalta.

Asumisen tila

- **Asumisen hinta**

- Vertailtaessa osakeasuntojen hintakehitystä suurimpien kaupunkien osalta huomataan, että Oulussa uusien asuntojen hintakehitys on viime vuosina ollut samansuuntainen kuin muissakin kaupungeissa, tosin 2019 vuonna hintakehitys on hidastunut. Vanhojen osakeasuntojen osalta Oulussa hinta on pysynyt vakaana ja suurta nousua ei ole viiden vuoden aikana tapahtunut. **Vuokralla asuminen on suurista kaupungeista kalleinta pääkaupunkiseudulla. Mikäli perhe asuu kolmiossa tai isommassa Oulussa, perhe säästää kuukaudessa lähes 500 euroa vuokramenoissa.**

- **Asumisen ahtaus**

- **Useassa Pohjois-Pohjanmaan kunnassa asutaan ahtaasti.** Ahtaasti asuvien asuntokuntien 20 kärjen joukossa on kaikkiaan kymmenen pohjoispohjalaista kuntaa. Asuminen määritellään ahtaaksi, jos huonetta kohti asunnossa on enemmän kuin yksi henkilöä, kun keittiötä ei lasketa huonelukuun.

Asuminen muodostaa Suomessa yhden merkittävimmistä kulueristä. Asumisen hinta ja asunnon sijainti vaikuttavat perheiden arjen sujuvuuteen sekä taloudelliseen liikkumavapauteen.

Vapaa-ajan tila

Työn tekeminen vapaa-ajalla lisääntynyt

- **Tausta**

- Vapaa-ajalla tarkoitetaan mm. perheen yhteistä aikaa, aikaa kavereiden kanssa, vapaa-ajan riittävyttä, sosiaalista aktiivisuutta, mielekästä tekemistä, harrastuksia sekä lepoa ja virkistystä.
- **Kuntien hyvinvointisuunnitelmissa korostuivat lasten ja lapsiperheiden osalta matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksien lisääminen, lähipalveluiden turvaaminen sekä koulujen kerhotoiminnan kehittäminen.** Nuorten ja nuorten aikuisten osalta esiin nousivat mm. harrastusmahdollisuuksien monipuolisuuden lisääminen sekä vapaa-ajanviettomahdollisuuksien ja harrastusten saatavuuden parantaminen.
- Työikäisten ja ikäihmisten osalta esille nostettiin vapaa-ajanvieton ja harrastuksien monipuolisuuden lisääminen ja ikäihmisten osalta aktiivisuutta ylläpitävä monipuolinen toiminta palvelukodeissa asuville. Lisäksi kaikkien ikäryhmien osalta esiin nousivat kulttuuripalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden kehittäminen sekä muiden harrastusmahdollisuuksien ja palveluiden kehittäminen.

Työikäisistä hieman koko maata suurempi osuus osallistuu Pohjois-Pohjanmaalla aktiivisesti järjestötoimintaan

Vapaa-ajan tila

Työikäisistä hieman koko maata suurempi osuus osallistuu Pohjois-Pohjanmaalla aktiivisesti järjestötoimintaan

- **Lasten ja nuorten harrastaminen**

- Pohjois-Pohjanmaan lapset ja nuoret harrastavat jotain keskimäärin vähintään kerran viikossa. Hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin viikossa harrastavien osuudet ovat hieman koko maata pienempiä. Taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa harrastavien osuudet ovat lähellä koko maan keskiarvoja.
- Nuoret tietävät hieman muuta maata paremmin, millaisia harrastusmahdollisuuksia heidän asuinalueellaan on tarjolla, mutta toisaalta hieman muuta maata suurempi osuus nuorista kokee harrastuspaikkojen sijaitsevan liian kaukana tai kiinnostavien harrastusten olevan liian kalliita.

- **Nuorten tyytyväisyys vapaa-aikaan on laskenut korona-aikana**

- Korona-ajalla ei ole ollut vaikutusta nuorten kokemukseen vapaa-ajan määrästä, mutta laatu arvioitiin noin kouluarvosanan verran huonommaksi kuin ennen poikkeusoloja.
- Harrastusten keskeytymistä, vapaa-ajan viettoa ja sosiaalisia kontakteja koskevat rajoitustoimet ovat vaikuttaneet kielteisesti noin 40 prosenttiin nuorista.

Vapaa-ajan tila

Kuntalaisten mukaan otto kulttuurin edistämiseen ja kulttuurihyvinvointitoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen toteutuu Pohjois-Pohjanmaalla hyvin

- **Kulttuuritoiminta**

- Kulttuuritoiminnan kohdentamisessa eri ryhmille on Pohjois-Pohjanmaalla paljon kehitettävää. Kuntien järjestämän kulttuuritoiminnan kriittinen tekijä on rahoitus. **Tarkasteltaessa kuntien nettokustannuksia euroa/asukas Pohjois-Pohjanmaa jää kolmanneksi viimeiseksi maakuntien vertailussa.**

- **Kirjastot**

- **Pohjois-Pohjanmaalla kirjastojen käyttö ja lainaaminen on 19 kunnassa suurempaa kuin koko Suomessa keskimäärin. Maakunnallisessa vertailussa Pohjois-Pohjanmaa on kolmantena Pirkanmaan ja Etelä-Pohjanmaan jälkeen. Maakunnan kirjastot ovat monipuolisia toimintakeskuksia.** Kirjastoilla on tärkeä rooli digituen ja kuntalaisten käyttöön tarkoitettujen laitteiden ja verkkoyhteyksien tarjoajina
- Vaikka lukutaito on Suomessa edelleen kärkiluokkaa, on siinä tapahtunut muutosta huonompaan suuntaan. Heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt ja huippulukijoiden määrä on vähentynyt. Suomen kielen ja kirjallisuuden osaamisessa on selvä sukupuolten välinen ero. Poikien kokonaistulos on selvästi heikompi kuin tyttöjen. Tyttöjen lukuinto on hiipunut suhteessa enemmän kuin poikien, ja runsaasti lukevia tyttöjä on yhä vähemmän. **Kouluterveyskyselyn (2021) mukaan Pohjois-Pohjanmaan 8.–9. luokkalaisista 20,9 prosentilla (2019 18,5 %) oppilaista oli vaikeuksia lukemista vaativissa tehtävissä. Noin 75 prosenttia ei lue yhtään kirjaa kuukaudessa.**

Kärkiteemat

Johtopäätökset → painopisteet

- Osallisuus ja yhdenvertaisuus
- Elinympäristö ja lähiluonto
- Kulttuuri ja harrastukset
- Työ ja taloudellinen toimeentulo
- Mielen hyvinvointi (ml. Ehkäisevä mielenterveystyö)
- Avun ja palvelujen saanti kunnassa

→ Hyvinvointitalous maakunnan lippulaivaksi